

ONTWERPEND LEREN BINNEN WERELDORIËNTATIE

EEN VERHAAL UIT DE PRAKTIJK BINNEN HET SPECIAAL ONDERWIJS

Kinderen hebben van nature een nieuwsgierige en onderzoekende houding en stellen allerlei vragen. Maar hoe kun je deze houding blijven stimuleren? En hoe pak je dat specifiek binnen het speciaal onderwijs aan? Het team van speciaal onderwijs Het Kasteel in Breda ging hiermee aan de slag.

Het Kasteel (Breda) verzorgt onderwijs aan kinderen met een verstandelijke beperking en/of lichamelijke beperking en langdurig zieken. De school maakt onderdeel uit van stichting INOS en samenwerkingsverband OOK (Optimale Onderwijs Kans) 3003. Het Kasteel omschrijft zich als een lerende organisatie waarin interdisciplinair gewerkt wordt; afstemming, planning, keuzes maken en steeds opnieuw bekijken of de juiste dingen worden gedaan. Centraal staat de visie om een steentje bij te dragen om de leerlingen toe te rusten aan zijn of haar vervolgstap, wat die ook mag of kan zijn. En juist om de leerlingen voldoende toe te rusten is het team de afgelopen twee schooljaren aan de slag gegaan met ontwerpend leren binnen wereldoriëntatie.

In gesprek met

We gingen in gesprek met Anneloes Goos en Rob van der Veeke, beiden groepsleerkracht voor leerroute 5 tot en met 7 (uitstroom praktijkonderwijs of hoger) van de school. In hun klassen zitten leerlingen met uiteenlopende specifieke onderwijsbehoeften. Je kunt hierbij denken aan het bieden van veel structuur en bijvoorbeeld extra ondersteuning bij het leren, maar ook hulp bij de lichamelijke beperkingen. Het meest nieuwsgierig zijn we naar de beweegredenen om als team met ontwerpend leren aan de slag te gaan. Rob: *'Als team zagen we dat leerlingen een lage betrokkenheid toonden bij de lessen rondom wereldoriëntatie. De insteek van deze lessen was een aantal jaar geleden vooral gericht op losse vakken, als geschiedenis en natuur. Het blijft voor deze specifieke doelgroep een uitdaging om methoden in te zetten die passend zijn bij wat het van de leerlingen gevraagd kan worden.'* Anneloes: *'Daarnaast was de wens vanuit het team en de stuurgroep om leerlingen meer te laten samenwerken (waar mogelijk) en om ook tot meer samenhang te komen in deze WO-lessen, meer vanuit een thematische insteek. De verwachting was dat wanneer we meer thematisch onderwijs zouden geven, de betrokkenheid van de leerlingen vergroot zou worden. Zeker wanneer we meer op het doen en handelen*

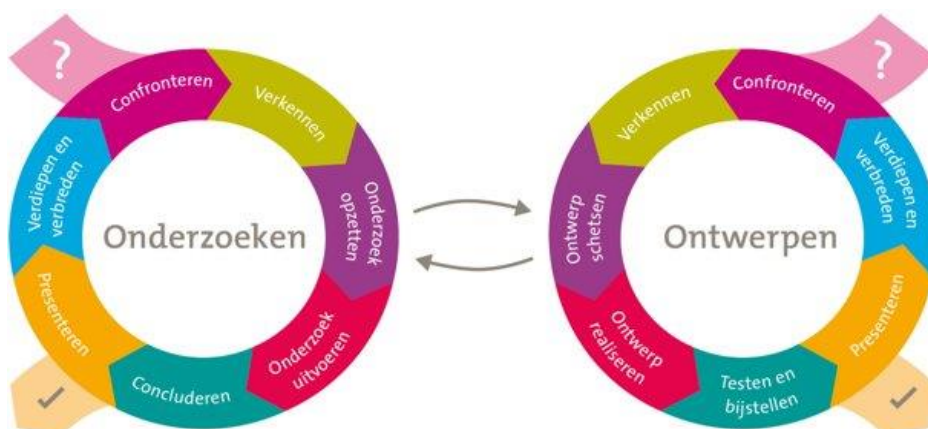
zouden gaan inzetten, waar de meeste van onze leerlingen goed in zijn. Het samenwerken onderling zou daar als logisch gevolg uit voortvloeien.'

Onderzoekend en ontwerpnd leren als bijdrage aan didactiek

Waardoor dachten jullie dat onderzoekend en/of ontwerpnd leren als didactiek zou kunnen bijdragen?

Rob: *'Voor mijn afstudeeronderzoek voor de Pabo had ik me al eerder verdiept in de relatie tussen wereldoriëntatie lessen en onderzoekend leren. Hierdoor was ik me al bewust dat je met deze werkwijze belangrijke vaardigheden als samenwerken, reflecteren en problemen oplossen kunt stimuleren. Binnen het team was al een werkgroep gestart om verder onderzoek te doen naar het anders vormgeven van de WO lessen. Uiteindelijk zijn we in het traject met Edux gestapt, juist omdat in het 'onderzoekend en ontwerpnd leren' alle aspecten die het team belangrijk vond op zijn plek vielen. Van het meer thematisch lesgeven, het handelend bezig zijn tot aan de 21^e eeuwse vaardigheden stimuleren.'*

Edux adviseur Marleen Hilhorst vertelt: *'Bij onderzoekend en ontwerpnd leren wordt de nieuwsgierigheid van kinderen geprikkeld. Ze kijken, ervaren en bedenken waarom iets gaat zoals het gaat, of zoeken naar oplossingen voor alledaagse problemen. Kinderen tonen een grote verwondering, enthousiasme en betrokkenheid. In een teamtraject gaat het team met elkaar aan de slag, om te ervaren wat het onderzoekend en ontwerpnd leren inhoudt, hoe je dat kunt vertalen naar de groep en wat dat betekent voor jouw rol als begeleider hierin. In het traject bij het Kasteel maakten we daarnaast ook gebruik van klassenbezoeken en intervisiemomenten. Juist door bij elkaar mee te kijken en leervragen van leerkrachten centraal te stellen, is dit team stap voor stap gegroeid.'*

Afbeelding 1: De stappen van Onderzoekend en Ontwerpnd leren.

Begeleiding Edux

Het traject op het Kasteel is begeleid door Wendy Braat-Goderie en Marleen Hilhorst, adviseurs van Edux. Anneloes en Rob geven aan dat de begeleiding van Edux heeft bijgedragen aan de ontwikkeling die het team wilden maken. Anneloes: *'In samenwerking met Edux hebben we, nadat we eerst zelf ervaren wat ontwerpend leren met je doet, bekeken hoe we deze manier van werken konden gaan neerzetten. We hebben samen gewerkt aan themavoorbereidingen in de midden- en bovenbouw die in de basis voor iedere groep haalbaar zijn, dat was de leidraad. Per groep kan het vervolgens aangepast worden aan wat specifiek bij dié groep past.'* Rob vult hierop aan: *'Zo zagen we dat bij de ene groep meer structuur werd aangebracht, door meer stil te staan bij de fase van ontwerpend leren waar het maken van een plan en het ontwerpen van een schets centraal staat. Bij een andere groep zat juist een groepje leerlingen, waarbij het ontwerpend leren soms te veel van hen vroeg. Door de thematische aanpak konden we voor hen echter gemakkelijk aanpassingen maken, waarbij laagdrempelig het leren door te maken voorop stond'.*

Adviseur Marleen vertelt verder: *'Juist met behulp van ontwerpend leren kan er erg goed gedifferentieerd worden. Je kunt leerlingen veel zelfstandigheid geven en zelf aan de hand van een thema een ontwerpvraag laten bedenken, of juist een meer sturende houding als leerkracht innemen en één ontwerpvraag centraal stellen. Binnen de groepen zagen we hoe de kennis over een thema beter bleef hangen, nadat de leerlingen zelf praktisch aan de slag waren gegaan en daar samen over uitwisselden. Dat gaf het hele team motivatie om steeds weer een stapje verder te ontwikkelen.'*

Rob: *'De leerlingen krijgen veel meer vrijheid dan voorheen en bepalen daardoor zelf als het ware hun 'zone van naaste ontwikkeling'. Sommige leerlingen laten daardoor ineens talenten zien, die we eerder niet zagen. Als leerkracht ligt hier wel ook een uitdaging: kinderen sturen nu meer hun eigen leerproces en als leerkracht volg je en coach je meer.'* Anneloes vertelt verder: *'Ik zie net als Rob de toegenomen vrijheid van de leerlingen en daarnaast een verbeterde betrokkenheid. De uitdaging ligt bij het vinden van de juiste balans in sturen en coachen. Leerkrachten vinden het bijvoorbeeld spannend of kinderen het aankunnen, of ze voldoende betrokken zijn en of de lestijd goed gevuld kan worden. In de praktijk blijkt echter dat de tijd zeker goed gevuld wordt. We hebben prachtige voorbeelden gezien van lesafsluitingen waarbij leerlingen tot mooie inzichten zijn gekomen over zichzelf én over de lesinhoud. Kinderen presteren hoger dan we vaak als leerkrachten hadden verwacht. Het team heeft hierdoor ook geleerd om de verwachtingen aan kinderen steeds bij te stellen, ook naar boven!'*

Rob en Anneloes geven aan dat een van de succesfactoren die heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van het team, is dat de begeleiding van Edux zich ook gericht heeft op de kleine stapjes en de concrete voorbeelden. *'Je kunt hierdoor echt zelf ervaren wat het is en wat het met je doet'*.

Praktijkvoorbeeld

Bij het thema 'weer en klimaat' zijn er op het Kasteel windmolens ontworpen, om via deze weg meer te leren over de wind en over windrichtingen. Anneloes en Rob beschrijven dat er een divers beeld zichtbaar werd van de weerstations die ontworpen werden, passend bij de doelgroep van de leerlingen. Zo zijn er leerlingen aan de slag gegaan met 'weerstations' waarbij er iets wapperde in de wind (zodat leerlingen dat konden ervaren). Ook zijn er leerlingen die in staat zijn om een toren te maken die rond kan draaien, of zelfs echte molens die vanuit afbeelden op het internet werden nagemaakt. Anneloes: 'En het mooie hiervan is, alles is ook goed. Het niveauverschil wordt zowel door de leerlingen als de leerkrachten geaccepteerd'. Het ontwerpen heeft gezorgd voor meer verwondering met de kinderen, ze waren oprecht geïnteresseerd. Anneloes: 'Er was niet alleen sprake van verwondering bij de start van het thema, maar ook gedurende het proces en aan het einde'.

Er hoeft nauwelijks gestuurd te worden door de leerkracht; kinderen voeren uit wat bij hun eigen niveau past en dat loopt als een zeer geleidelijk proces. In sommige groepen zijn leerlingen ook in staat om samen te verwoorden en te reflecteren, waarom ze iets gemaakt hebben. Reflecteren op zowel het proces als het eindproduct. Er konden zelfs vragen gesteld worden als 'Hoe verliep de samenwerking? Waar was je trots op? Wat ging er goed?'. Naast aandacht voor het ontwerpproces was er op deze manier ook aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en handelen van de leerlingen.

Rob: 'Het biedt veel vrijheid met deze doelgroep, om als leerkracht keuzes te maken in wat wel of niet aan te bieden en hoe het aan te vliegen. Een gezamenlijke basis, maar specifieke vertaling naar groep. Zo ook bij de regenmeters die later gemaakt werden. Iedere dag liepen de kinderen in de moestuin om te kijken of het geregend had'.

We genieten er van om zo een hoge betrokkenheid te zien!

Tip voor andere scholen

Zowel Rob als Anneloes zijn het unaniem eens over wat zij andere scholen zouden gunnen. *'Kijk zowel naar de groep (en school) als geheel als naar de behoeften van het individuele kind. Zorg dat beiden in balans zijn. Kinderen waarbij de ontwikkeling niet vanzelfsprekend verloopt, kunnen écht hun talenten ontdekken aan de hand van ontwerpend leren. Deze manier van werken geeft ze kracht en energie, ze bloeien op. Het is mooi om te zien wat ze echt kunnen laten zien van zichzelf. Zelfs wij, met specifieke expertise cluster 3, zagen andere talenten van kinderen en we zagen vooral meer dan verwacht. Kinderen zijn veelal hoog betrokken en het is makkelijk om het concept breder te trekken, bijvoorbeeld ook met het bewegend leren en zelfs ook buiten leren. Zij geven beiden ook aan dat het belangrijk is om als team hier voldoende tijd voor te nemen. Anneloes: 'Het team heeft hard gewerkt. Zij hebben*

geïnvesteed in hun tijd en inzet. Maar na drie jaar ligt er een mooie basis om verder te werken, waarbij je ook steeds meer de puzzelstukjes in elkaar kunt koppelen. Het is zo veel professioneler geworden!'.

Meer weten?

Wil je meer weten over onderzoekend en ontwerpend leren? Neem dan vrijblijvend contact op met Edux adviseurs Marleen Hilhorst of Wendy Braat-Goderie en informeer of Edux jou of jouw team kan ondersteunen.

Marleen Hilhorst

Adviseur Edux

06 – 83 44 27 60

m.hilhorst@edux.nl

Wendy Braat-Goderie

Adviseur Edux

06 – 51 36 67 39

w.braat@edux.nl

